

Kristologija u Evanđelju po Ivanu kao okidač za učenje¹

Ervin Budiselić

<https://orcid.org/0000-0003-1743-4203>

Biblijski institut, Zagreb

ebudiselic@bizg.hr

UDK: 27-31:27-247.8

Pregledni znanstveni rad

DOI: <https://doi.org/10.32862/k1.18.1.2>

Sažetak

*U ovome članku razmatra se tema učenja u poveznici s kristologijom budući da se ističe kako je kristologija pokretač ili okidač za to da netko postane Isusov učenik te se ponekad koristi i za revitalizaciju učenika. U svrhu dokazivanja ove teze, u prvome dijelu članka istražuje se korištenje pojma *mathētēs*: koga se sve direktno ili indirektno naziva Isusovim učenikom. U drugome dijelu članka istražuju se pojmovi koji spadaju u domenu učenja, a sve to služi kao temelj za treći dio članka u kojemu se istražuje zašto netko postaje Isusov učenik, tj. što je to što neku osobu potakne ili motivira da postane Isusovim učenikom. Zbog širine same teme, u ovome dijelu razmatraju se samo dijelovi evanđelja u kojima se javljaju eksplicitne kristološke titule i gdje je odgovor na Isusovu osobu pozitivan. Budući da u Evanđelju po Ivanu kristologija pokreće učenje, u četvrtom dijelu razmatra se je li primarni sadržaj poruke evanđelja kristologija ili soteriologija te kako različite poruke evanđelja utječu na učenje. U članku se zaključuje kako Ivanovo evanđelje zorno pokazuje da je središte poruke evanđelja kristologija, a ne čovjek, njegovo palo stanje i potreba za spasenjem, kako je kristologija okidač za učenje te kako je kristologija ključna u današnjoj crkvi za motiviranje vjernika na predanje, revnost, posvećenje i požrtvovno služenje.*

1 Ovaj je članak napisan kao dio istraživačkoga projekta Biblijskog instituta u Zagrebu: „Koncept učenja među crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj”.

Ključne riječi: *Ivanovo evanđelje, kristologija, učenje, evanđelje, soteriologija, vjerovati, grijeh*

Uvod

Pisati o bilo kojoj temi na osnovu Evanđelja po Ivanu izazovna je stvar jer Ivan ne piše linearno (u smislu da prvo obradi jednu temu pa onda krene na drugu), već koristi tehniku amplifikacije te često jedan pojam obogaćuje i dodatno proširuje povezivanjem i preklapanjem s drugim pojmovima te na taj način stvara čitavu mrežu poveznica i asocijacija među raznim pojmovima. Samim time, koliko god daleko i duboko išli u analizu i obrađivanje neke teme, lako je završiti pisanje s osjećajem podbačaja i nedovoljnosti jer toliko je toga još moglo biti rečeno.

Namjera je ovog članka pokazati neraskidivu povezanost između kristologije i učenja u Evanđelju po Ivanu, na način da je kristologija (otkrivanje onoga tko Isus jest) ono što rađa i potiče učenje. U tu svrhu, u prvome dijelu istražuje se direktan i eksplicitan govor o učenstvu, tj. koga se sve poziva na učenje i tko se sve naziva učnikom. U drugome dijelu istražuju se pojmovi koji spadaju u domenu učenja budući da Ivan koristi čitav niz izraza kojima opisuje učenje. U trećem dijelu istražuje se kako kristologija (pozitivan odaziv na Isusa) potiče i stvara učenje. Ovdje se obrađuju samo oni tekstovi gdje se javljaju kristološke titule i gdje je odgovor od strane ljudi pozitivan. I konačno, u četvrtome dijelu Ivanova evanđelja kristologija služi kao osnova za sagledavanje pitanja je li evanđelje primarno poruka o kristologiji ili soteriologiji te se ističe kako je najveći grijeh u Ivanovu evanđelju kristološke naravi: grijeh nevjere u Isusovu osobu.

1. Govor o učenstvu u Evanđelju po Ivanu

Prije svega, utvrdimo tko se sve izrijeком, tj. direktno naziva *učnikom*. Ako bismo na početku pratili uz koga se sve direktno veže pojam *mathētēs* u kontekstu govora o Isusovim učenicima, onda možemo reći da prva osoba koja se direktno naziva Isusovim učnikom jest Andrija. Andrija se prvi put spominje u Ivanu 1,35-37 kao Ivanov učenik, zajedno s drugim neidentificiranim učnikom, no tek se u Ivanu 6,8 uz njegovo ime direktno veže pojam *mathētēs*. Druga osoba uz koju se direktno veže pojam *mathētēs* jest Juda Iskariotski (Iv 12,4), no Ivan nas ovdje odmah upozorava da će Juda biti taj koji će izdati Isusa. Kao treća osoba navodi se ljubljani učenik, tj. učenik „koga je Isus osobito ljubio” (Iv 13,23; 19,26-27; 20,2; 21,7.20.23.24), no sam tekst evanđelja izričito nam ne donosi njegovo ime. Kao četvrta osoba navodi se Šimun Petar, time da se spomen Petra javlja u kontekstu 18. poglavlja kada Petar prati Isusa u trenutku Isusova uhićenja. Potrebno je napomenuti da Petra drugi nazivaju Isusovim učnikom (Iv 18,15-17.25), a uz

Petra javlja se i spomen „drugog učenika” čiji nam je identitet nepoznat. Ovaj par učenika (Petar i „drugi učenik”) opet se javlja u Ivanu 20,2.3.4.8 u priči o praznom grobu. U Ivanu 19,38 Josip iz Arimateje navodi se kao Isusov učenik, ali on je bio tajan Isusov učenik zbog straha od Židova. Ovdje se javlja i spomen Nikodema (Iv 19,39). Za razliku od Josipa, tekst izričito ne naziva Nikodema Isusovim učenikom, ali je znakovito da se Nikodem javlja u paru s Josipom iz Arimateje u kontekstu ukopa Isusova tijela. Kao dio skupine Isusovih učenika Toma zvani Blizanac navodi se izričito kao Isusov učenik u Ivanu 20,26 i na kraju u 21,2 dobivamo poimenice najveću listu Isusovih učenika: Šimun Petar, Toma Blizanac, Natanael, sinovi Zebedejevi i još druga dvojica učenika.

Ako bismo gledali imena ljudi koja se javljaju u širem kontekstu u poveznici s imenicom *mathētēs*, tada jedino novo ime jest Filip jer se njegov spomen u Ivanu 6,5.7 javlja u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 6,3. Spomen Filipa također se javlja u kontekstu pashalne večere u Ivanu 14,8-9. Petar se javlja nekoliko puta: a) u Ivanu 6,68 u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 6,66 i pojma *Dvanaestorica* u Ivanu 6,67; b) u Ivanu 13,6-9 u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 13,5; c) u Ivanu 13,24 u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 13,22-23; d) u Ivanu 18,10-11 u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 18,1. Petar se javlja i u 21. poglavlju, ali već smo spomenuli da je tamo Petar naznačen direktno kao Isusov učenik zajedno s još nekima (Iv 21,2) te ljubljenim učenikom. Toma Blizanac koji se spominje u Ivanu 11,16 svrstan je u skupinu Isusovih učenika u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 11,12 te imenicom *symmathētēs* u Ivanu 11,16. Nadalje, tu je i Juda Iskariotski koji je izričito naveden kao Isusov učenik u Ivanu 12,4, ali se također njegov status kao Isusova učenika da iščitati u Ivanu 13,26.29 u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 13,22 te u Ivanu 18,2 u poveznici s imenicom *mathētēs* u Ivanu 18,1. U Ivanu 14,22 javlja se spomen Jude, ali autor evanđelja pažljivo ističe da ovaj Juda nije Juda Iskariotski. Ovdje u bližem kontekstu ne nalazimo imenicu *mathētēs*. No kako znamo da se događaji od 13. do 17. poglavlja odigravaju u kontekstu pashalne večere koju je Isus imao sa svojim učenicima (Iv 13,5.22.23), jasno je da Juda spada u kategoriju učenika.

Ako bismo poimenice naveli imena Isusovih učenika u Evanđelju po Ivanu, onda bi to bili:

- Andrija: Ivan 1,40; 6,8; 12,22
- Šimun Petar: Ivan 1,40.42.44; 6,8.68; 13,6.8.9.24.36.37; 18,10.11.15.16.17.18.25.26.27; 20,2.3.4.6; 21,2.3.7.11.15.17.20.21
- Filip: Ivan 1,43.44.45.46.48; 6,5.7; 12,21.22; 14,8.9
- Natanael: Ivan 1,45.46.47.48.49; 21,2
- Toma: Ivan 11,16; 14,5; 20,24; 20,26.27.28; 21,2
- Juda (ne Iskariotski): Ivan 14,22
- Juda Iskariotski: Ivan 6,71; 12,4; 13,2.26.29; 18,2.3.5
- Ljubljeni učenik: Ivan 13,23; 19,26-27; 20,2; 21,7.20.23.24
- Sinovi Zebedejevi: Ivan 21,2.

Inače, pojam *učenik* u Evanđelju po Ivanu općenito se koristi za Isusove učenike: Ivan 2,2.11.17.22; 3,22; 4,1-2.8.27.31.33; 6,3.8.12.16.22.24.60.61.66; 7,3; 8,31; 9,2; 11,7-8.12.54; 12,16; 13,5.22-23.35; 15,8; 16,17.29; 18,1.2.19; 20,10.18.19.20.25.26.30; 21,1.4.8.12. Od ostalih korištenja, u Ivanu 1,37.37; 3,25 koristi se za spomen učenika Ivana Krstitelja, u Ivanu 9,28 farizeji sebe nazivaju „učenicima Mojsija”, u Ivanu 9,27-28 spomenuti farizeji sumnjiče slijepca od rođenja da je Isusov učenik. Potrebno je napomenuti da je i pojam *Dvanaestorica* (Iv 6,67.70.71; 20,24) pojam koji označava posebnu kategoriju Isusovih učenika što je vidljivo iz prisutnosti pojma *mathētēs* u Ivanu 6,66 i 20,25.²

2. Izrazi koji spadaju u domenu učenja

2.1. Slijediti

Postoje još neki pojmovi koji nužno ne označavaju pojam učenika, ali semantički opseg tih riječi može sadržavati takvo značenje. Naravno, kod takvih slučajeva neposredni kontekst jest ono što otkriva značenje riječi. Prvi takav pojam jest glagol *akolouthēō* ‘slijediti’ koji se u Evanđelju po Ivanu javlja 19 puta, a od toga u samo jednom slučaju nema značenje ‘slijediti nekoga kao učenik’ (Iv 11,31). Odmah na početku Evanđelja spominju se dva učenika Ivana Krstitelja (Iv 1,35.37) koji počinju slijediti Isusa (1,37.38.40). Jedan se zove Andrija, brat Šimuna Petra, a drugi ostaje neimenovan. Potrebno je napomenuti da se ovdje ova dva učenika ne definiraju kao Isusovi učenici, ali spomen njih kao Ivanovih učenika i njihovo okretanje od Ivana k *sljedenju* Isusa klasificira ih kao učenike, ali ne više Ivanove već Isusove. U Ivanu 1,43 prvi put nalazimo da sam Isus poziva nekoga da ga slijedi i taj je poziv upućen Filipu. Sljedeće mjesto gdje se javlja taj glagol jest Ivan 6,2 gdje vidimo da veliko mnoštvo slijedi Isusa. No, ostatak poglavlja otkriva nam da to *sljedenje* nije baš ono pravo. U Ivanu 6,2 otkriva nam se da ga mnoštvo slijedi jer je vidjelo znakove koje je Isus činio na bolesnima. I to samo po sebi nije ništa loše jer u Ivanu 10,38 Isus ističe da je vjera na temelju djela (u ovom slučaju čuda – vidi Ivan 9 i 10) nešto što je njemu prihvatljivo (nije idealno, ali je prihvatljivo).³

- 2 Izazov govorenja o temi učenja u Evanđelju po Ivanu leži u tome što Ivan nigdje ne donosi definiciju učenja i što znači biti učenik, nego to opisuje na razne načine. Štoviše, ponekad, kao u slučaju Samaritanaca iz Ivana 4, sve odiše time da su ti ljudi postali Isusovi učenici, ali nam Ivan to jasno ili izričito ne kaže tako da smo u neznanju što je bilo s njima nakon Isusova odlaska. Jednako tako teolozi imaju različite stavove glede toga je li Nikodem na kraju postao Isusov učenik ili ne.
- 3 Komentirajući Ivana 10,38, Colin G. Kruse (2003, 241) ističe sljedeće: „Isusova čuda bila su djela Božja. Isus je pozivao svoje protivnike da vjeruju u njega na temelju čuda, čak i ako nisu mogli vjerovati njegovim riječima. Rekao im je da je to zato kako bi mogli spoznati da je Otac u njemu i on u Ocu. Iako vjera na temelju čuda nije nešto idealno (4,48), mnogi su povjerovali zbog nje-

No iz konteksta 6. poglavlja vidljivo je da to mnoštvo slijedi Isusa s pogrešnim razumijevanjem: oni ga smatraju „prorokom” i žele ga učiniti „kraljem”.

Slijedeća grupa tekstova opisuje što znači slijediti Isusa, tj. biti njegov učenik. U Ivanu 8,12 saznajemo da onaj koji slijedi Isusa neće „hodati” u tami. Na temelju Ivana 10,4.5 i 27 saznajemo da je slijeđenje Pastira povezano sa slušanjem njegova glasa, a u Ivanu 12,26 saznajemo da je preduvjet za služenje slijeđenje Krista gdje god on jest. U retku prije također saznajemo da to služenje/slijeđenje podrazumijeva mržnju svoga života na ovome svijetu.

Posljednja grupa tekstova usmjerena je primarno na Šimuna Petra, a nešto manje na „ljubljenog učenika”. U Ivanu 13,36-37 Isus govori da Petar trenutno ne može ići za njim, ali će ga kasnije slijediti. Iz konteksta je jasno da Petar misli na spremnost da svoj život da za Isusa. Kasnije u Ivanu 21,19.22 Isus se ponovo vraća na temu smrti i naznačuje da će Petar umrijeti mučenikom smrću poput Krista te ga poziva da ga slijedi. U Ivanu 18,15 saznajemo da Petar i drugi učenik slijede Isusa koji je uhićen u dvorište velikog svećenika, no ovdje ne možemo nužno govoriti o učeništvu. U Ivanu 20,6 Petar je opisan kao onaj koji slijedi „drugog učenika” prema Isusovu praznom grobu, a u Ivanu 21,20 Petar vidi da učenik kojeg je Isus ljubio slijedi Isusa i Petra te pita Isusa što će biti s tim učenikom. Isus Petru ne daje odgovor na to pitanje, već ga poziva da ga slijedi.

2.2. *Prebivati*

Glagol *menō* ‘prebivati’ još je jedan pojam koji u nekim slučajevima ima značenje učenništva. Naime, u Ivanu 1,38 kada Andrija i drugi učenik kreću za Isusom, na Isusovo pitanje: „Što tražite?” oni mu odgovaraju: „Rabi, gdje boraviš/prebivaš?” Iako ga oni u ovom slučaju pitaju za mjesto boravišta jer žele biti s njime, prema Laurentiu (2019, 3) ovo je pitanje zapravo drugi način za postaviti pitanje: „Tko si ti?” U Ivanu 4,40 Samarijanci koji su povjerovali u Isusa žele da Isus ‘prebiva/ostane’ kod njih. I opet, ne radi se o pukom gostoprimstvu, već je očito da vjera u Krista koja je plod ili posljedica što ženina svjedočanstva, a što Isusova nauka pokazuje da se ovdje radi o učeništvu. U Ivanu 6,56 Isus povezuje prebivanje u njemu s blagovanjem njegova tijela i krvi, a u Ivanu 8,31 uvjet za učenništvo jest prebivanje u njegovoj riječi/nauci. U Ivanu 12,46 Isus ističe da onaj koji vjeruje u njega neće prebivati u tami, a kao vrhunac govora o prebivanju ističe se 15. poglavlje gdje Isus govori o „prebivanju u njemu” (15,4.5.6.7.9.10.16). Prebivati u Kristu znači da njegova *riječ* prebiva u nama (15,7) što je povezano prebivanjem u njegovoj *ljubavi* (15,9) što se pak definira držanjem ili poslušnošću njegovim zapovijedima.

govih čuda (7,31). Nažalost, mnogi su vidjeli čuda, ali i dalje nisu htjeli vjerovati (12,37). Usprkos tome, evanđelist bilježi Isusova čuda kako bi pobudio vjeru u svojim čitateljima (20,31).”

2.3. Doći

Glagol *erchomai* 'doći' također se ponekad javlja u kontekstu učenja. U Ivanu 1,39 Isus poziva svoja prva dva učenika izrazom: „Dođite i vidite”. Očito je da poziv 'dođite' označava poziv na učenje. Nedugo zatim nakon toga, Filip koji je sam primio poziv od Isusa da ga „slijedi”, susreće Natanaela, govori mu o Isusu i poziva ga da sam upozna Isusa i to čini riječima: „Dođi i vidi” (1,46) – dakle, ponavlja Isusove riječi iz Ivana 1,39.

Kako idemo dalje kroz Ivana, *erchomai* u kontekstu učenja susrećemo ponovo kod Nikodema. U Ivanu 3,2 vidimo da je Nikodem 'došao' do Isusa da započne s njim razgovor o Isusovoj službi. On nije došao izričito da bude ili postane Isusov učenik, ali u kontekstu Ivanova evanđelja ovaj Nikodemov dolazak opravdano je promatrati u kontekstu učenja jer Nikodema ponovo susrećemo u 19. poglavlju kada zajedno s Josipom iz Arimateje sudjeluje u Isusovu ukopu. I kao što smo već istaknuli prethodno, činjenica da je Josip opisan kao Isusov tajni učenik, može značiti da je i Nikodema moguće svrstati u tu kategoriju. U tom slučaju, ako učenje shvatimo kao proces, ovaj Nikodemov 'dolazak' u 3. poglavlju spada u kategoriju učenja. Dodatno, u razgovoru s Nikodemom, Isus dva puta koristi glagol *erchomai* govoreći o ljudima koji ne 'dolaze' i onima koji 'dolaze' na svjetlo (Iv 3,20-21). S obzirom da je Nikodem došao Isusu po noći, čini se kao da se Isus ovdje posredno i kritički osvrće na taj Nikodemov dolazak po noći. Činjenica što je Isusu došao po noći, svjedoči za činjenicu da se Nikodem još uvijek nalazi „u tami”.

U Ivanu 4,40 susrećemo Samarijance kako zbog svjedočanstva jedne žene 'dolaze' k Isusu. Da taj dolazak možemo svrstati u kategoriju učenja vidljivo je na barem dva načina. Prvo, ti ljudi traže od Isusa da 'ostane' (*menō* 'prebivati') što u nekim kontekstima ima značenje učenja.⁴ Drugo, vidimo da njihov dolazak, kod nekih od njih, rezultira vjerom (Iv 4,41) u Isusa kao u Spasitelja svijeta (Iv 4,42). Čistu suprotnost nalazimo u Ivanu 5,40 gdje Isus za vrijeme jednog židovskog blagdana govori Židovima kako oni poznaju Pisma, ali ne žele 'doći' k njemu da prime život. Isus ovdje napominje kako Židovi kažu da vjeruju i slijede Mojsijev nauk, ali budući da je Mojsije pisao o njemu, oni bi trebali doći k njemu. Očito, ovdje 'dolazak', između ostalog, ima i značenje učenja. Sličan govor o 'dolasku' Isusu susrećemo u Ivanu 7,73 kada Isus za vrijeme Blagdana sjenica poziva sve one koji su žedni da 'dođu' k njemu.⁵

4 Kao što je istaknuto na početku, Ivan često jedan pojam obogaćuje i dodatno proširuje povezivanjem i preklapanjem s drugim pojmovima te na taj način stvara čitavu mrežu poveznica i asocijacija među raznim pojmovima. Na tome tragu, opravdano je tvrditi da se „učeništvo”, između ostalog, opisuje kao „prebivanje”, no jednako tako značenje „prebivanja” nadilazi sam koncept učenja.

5 Ponekad je teško u Ivanu reći gdje je granica između učenja i soteriologije jer je vjerovanje, koje donosi vječni život, usmjereno na prepoznavanje i prihvaćanje Isusova identiteta. Razni ljudi „dolaze” Isusu i „slijede ga”, za neke od njih nam je rečeno da „vjeruju” u njega, ali jednako

U 6. poglavlju glagol *erchomai* javlja se nekoliko puta. Prvo, u Ivanu 6,5 vidimo kako mnoštvo dolazi k Isusu jer su vidjeli čuda koja je Isus činio. Iako se ovaj dolazak/slijedenje Krista čini pohvalnim, nakon što Isus učini čudo umnažanja kruha, to isto mnoštvo pokazuje veliko nerazumijevanje Isusove osobe i službe jer ga prepoznaju kao proroka i žele ga ustoličiti kao kralja (6,14-15). Nakon što Isus ode od njih, to mnoštvo opet 'dolazi' k Isusu (Iv 6,24) nazivajući ga „učiteljem” (Iv 6,25). Iako mu oni dolaze kao učitelju, iz Isusova odgovora njima (Iv 6,26-27), očito je da ga slijede iz krivih motiva i s dubokim nerazumijevanjem. U Ivanu 6,35-37 Isus ponovo koristi *erchomai* obraćajući se tim istim ljudima i govoreći im o sebi kao o „kruhu života”, da oni koji dođu njemu „neće ogladnjati” te da k njemu mogu doći samo oni koje mu Otac daje. Tu zadnju misao Isus ponavlja u 6,44 i 6,65 i tu nalazimo još dva spomena glagola *erchomai*. Što iz svega ovoga možemo zaključiti? Ovdje se *erchomai* zasigurno javlja u kontekstu učenja s obzirom da to mnoštvo koje ga sluša Isus 'poučava' (Iv 6,59), no više od toga saznajemo da je u toj grupi bilo mnoštvo njegovih 'učenika' (Iv 6,60) te da su ga mnogi od njih ostavili (Iv 6,66). Ako je učenje proces, ovdje vidimo kako negdje „na pola puta” oni koji idu za Isusom prestaju ga slijediti.

U Ivanu 8,2 nalazimo Isusa kako sjedi u Hramu, narod 'dolazi' k njemu, a on ga poučava. U kojem smislu oni dolaze k njemu te jesu li ti ljudi Kristovi učenici, na temelju teksta ne možemo znati. Ostatak 8. poglavlja složen je jer dok Isus poučava mnoštvo, na scenu stupaju farizeji i pismoznanci sa ženom uhvaćenom u preljubu, i tu se fokus radnje prebacuje na njih. U raspravi koja traje od 8,3 do 8,20, Isus naučava u Hramu, a u središtu te rasprave su farizeji. Od 8,21 farizeji se više ne spominju, već Ivan sada govori o „Židovima”, a plod toga jest taj da su mnogi u njega povjerovali (Iv 8,30). Ubrajaju li se farizeji u te Židove ili se to odnosi na narod iz 8,1, nije sasvim jasno. Od Ivana 8,31 Isus se sada obraća onima koji „vjeruju u njega”, no iz ostatka 8. poglavlja vidimo da je konačna reakcija tih vjerujućih ta da oni zapravo žele ubiti/kamenovati Isusa (Iv 8,59), a Isus im prije toga jasno govori tko je njihov pravi otac. Radnja 8. poglavlja događa se u Hramu što znači da je moguće da ova skupina „vjerujućih” koja na kraju želi kamenovati Isusa ima veze s narodom spomenutim u Ivanu 8,1.

U Ivanu 10,41 radnja Evanđelja vraća nas na početak i na ulogu Ivana Krstitelja kao svjedoka. Naime, ovdje vidimo da neki 'dolaze' k Isusu upravno zbog Ivanova svjedočanstva, a da taj dolazak može imati veze s učenštvom, vidljivo je iz činjenice da su ti ljudi došli i „povjerovali” u ono što je Ivan Krstitelj govorio o Isusu (o njegovom identitetu).

tako oni koji vjeruju još uvijek trebaju povjerovati (učenici iz 1. pogl. koji su povjerovali u Isusa i dalje su procesu vjerovanja (npr. Iv 2,11.22), a neki koji vjeruju u stanju su i kamenovati Isusa (u Iv 8,31 Židovi koji vjeruju u Isusa na kraju ga žele ubiti (Iv 8,59)).

2.4. Vjerovati

Značaj pojma *pisteuō* ‘vjerovati’ u Ivanovu evanđelju vidljiv je već iz samoga Proslova u kojem Ivan naznačuje neke pojmove i teme koje će obrađivati u ostatku Evanđelja. Tamo se glagol *pisteuō* javlja dva puta. Tu vidimo da je Ivan Krstitelj svjedok koji svjedoči za svjetlo tako da ljudi mogu povjerovati (1,7). Oni koji povjeruju, ‘primaju’ Krista te postaju djeca Božja (Iv 1,12). Iako se u Proslovu ne spominje učenništvo, vjera je karakteristika onih koji jesu Isusovi učenici. Pa tako Natanael u Ivanu 1,49-50 povjeruje da je Isus Sin Božji i kralj Izraelov. Čudo pretvaranja vode u vino u 2. poglavlju postiže to da učenici povjeruju u Isusa (Iv 2,11). U Ivanu 2,22, autor evanđelja donosi kako su Isusovi učenici povjerovali tek nakon Isusova uskrsnuća onome što je Isus rekao u Ivanu 2,19: „Razvalite ovaj hram i ja ću ga u tri dana podići.” U 4. poglavlju opažamo kako Samarijanci počinju vjerovati u Isusa zbog ženina svjedočanstva (Iv 4,39), ali i zbog Isusove riječi (Iv 4,41). Možda se najjasnija poveznica između vjere i učenništva nalazi u Ivanu 8,31: „Nato Isus reče Židovima koji su mu vjerovali: ‘Ako ustrajete u mojoj nauci, uistinu ste moji učenici; upoznat ćete istinu, a istina će vas osloboditi.’” I konačno, u 10. poglavlju u kontekstu govora o sebi kao o dobrom Pastiru, Isus govori kako su oni koji vjeruju njegove ovce koje slušaju njegov glas, on ih poznaje i one ‘idu’ (*akoloutheō*) za njim. U Ivanu 10,38 otkrivamo da taj govor o vjeri u ovom poglavlju uključuje spoznaju da je „Otac u Sinu i Sin u Ocu” (Iv 10,38).

I kada već govorimo o vjerovanju, potrebno je istaknuti da nam Ivanovo evanđelje daje poprilično šaroliku sliku koncepta vjerovanja:

1. Neki vjeruju u Isusa zato što su vidjeli znak (Iv 2,11).
2. Postoje i oni koji vjeruju zbog čuda, ali im sam Isus ne vjeruje (Iv 2,23-24).
3. Postoje i oni koji vjeruju zbog nauka/riječi bez da su vidjeli ijedno čudo (Iv 4,41).
4. Neki pak slijede Krista ne samo zbog čuda, već zbog hrane. No, vjera samo na temelju čuda je bolja nego nikakva vjera (Iv 6,26).
5. Neki traže čuda i znakove da bi vjerovali (Iv 6,30; 4,48).
6. Postoje i oni koji vjeruju u Isusa, ali ga na kraju žele ubiti (Iv 8,31.59).
7. Ima nekih koji ne vjeruju ni njegovim riječima ni njegovim djelima. To znači da čuda i Riječ nužno ne moraju ljude dovesti do vjere u Krista (Iv 10,25).
8. U 10,37-38 vidimo da Isus prihvaća vjeru u Njega samo na temelju čudesu. Isusa žele kamenovati jer se pravi da je Bog iako je samo čovjek (Iv 10,33), no Isus se poziva na svoju riječ (ono što im je rekao) i na svoja djela (Iv 10,37). Isus ovdje kao da daje dopuštenje ljudima da ne vjeruju ako ne čini djela svoga Oca.
9. Neki vjeruju zbog svjedočanstva drugih o Kristu (Iv 4,39; 10,41).

10. Ima i onih koji vjeruju u Krista, ali to ne žele javno izreći zbog reputacije (Iv 12,42).
11. U Ivanu 19,38 vidimo da je Josip tajni Isusov učenik zbog straha od Židova.
12. Neki su povjerovali zbog praznoga groba (Iv 20,8).
13. Neki ne vjeruju dok ne vide (Iv 20,25), a drugi će vjerovati iako nisu vidjeli (Iv 20,29).

Ako je koncept vjerovanja u Ivanu primarno usmjeren na prepoznavanje i prihvaćanje Isusova identiteta, na temelju navedenih primjera vidljivo je da postoje različite grupe ljudi koji vjeruju u Krista iz različitih razloga, no njihova je vjera (spoznaja tko je Isus) različite kvalitete te svi koji vjeruju nisu nužno i učenici. Primjerice, postoje oni koji slijede Krista bez prave spoznaje tko on uistinu jest (točka 4), a ima i onih za koje nam se kaže da vjeruju u Isusa, ali njihova vjera ne znači da su Isusovi učenici (npr. točka 2 i 6).

2.5. *Hodati*

Glagol *peripateō* 'hodati' još je jedan od izraza koji ponekad ima značenje hodanja u smislu učenja. Prvi takav spomen javlja se u Ivanu 6,66, ali u negativnom kontekstu jer se govori kako mnogi od Isusovih učenika nisu više „hodali s njime”. U Ivanu 8,12 imamo spoj dvaju glagola *akoloutheō* 'slijediti' i *peripateō* 'hodati', što znači da je *hodanje* u ovome tekstu zapravo *slijedenje*. Grupa tekstova u Ivanu 11,9-10 te u 12,35 ima zajedničku temu: svjetlo i tama. U Ivanu 11 Isus kaže da oni koji hodaju za svjetlom hodaju po danu dok oni koji nemaju svjetlo u sebi, hodaju po noći. U Ivanu 12 kaže nešto slično: „Još je malo vremena svjetlost među vama. Hodite dok imate svjetlost da vas ne obuzme tama. Tko hodi u tami, ne zna kamo ide.” Očito je da Isus sebe vidi kao svjetlo. Oni koji hodaju za njime, hodaju za svjetlošću i obrnuto. Posljednji tekst na ovu temu nalazi se u Ivanu 21,18 gdje Isus proročki navješćuje Petrovu smrt. Ovoga puta *peripateō* se nalazi u paru s glagolom *zōnnyμι* 'opasivati'. Petar se prije opasivao i hodao gdje je htio, ali kasnije će doći vrijeme kada će ga drugi opasivati i on će hodati kamo ne želi. Iako na prvu ruku ovaj tekst nema veze s učeništvom, Isusov poziv Petru da ga 'slijedi' (*akoloutheō*) u Ivan 21,19 ovo hodanje klasificira kao hodanje u smislu učenja.

2.6. *Slušati*

Glagol *akouō* 'čuti', 'slušati' također ponekad ima značenje učenja, tj. opisuje one koji slijede Krista kao učenici. Prva dva spomena glagola *akouō* javljaju se u paru s glagolom *akoloutheō* 'slijediti' (Iv 1,37.40), što znači da oni koji su *čuli* Isusa ili o Isusu, počeli su ga slijediti. U Ivanu 4,42 Samarijanci su sami *čuli* što Isus govori i povjerovali su te 'znaju' (*oida*) da je Isus Spasitelj svijeta. Slično u Ivanu

5,24 *akouō* se nalazi u paru s *pisteuō* ‘vjerovati’ i takve osobe imaju vječni život. U Ivanu 6,45 *akouō* je okružen izrazima koji označavaju učenje: „Pisano je u Prorocima: Svi će biti učenici (gl. *didaktos*) Božji. Tko god čuje (*akouō*) od Oca i pouči se (*manthanō*), dolazi k meni.”

U Ivanu 8, Isus sebe predstavlja kao onoga koji ‘sluša’ što mu Otac govori (r. 26, 38, 40). To je u suprotnosti s onima kojima je okružen jer oni nisu kadri slušati ono što im Isus govori te stoga i nisu kadri spoznati ju (Iv 8,43). Zaključak dolazi u Ivanu 8,47 kada slušanje postaje *mjera* ili *test* tko pripada Bogu, a tko ne: „Tko je od Boga, riječi Božje sluša; vi zato ne slušate jer niste od Boga.” Na tome tragu kada Isus u 10. poglavlju govori o sebi kao Pastiru i svojim ovcama, jedna od karakteristika njegovih ovaca jest i ‘slušanje’ njegova glasa (10,3.8.16.27). Slično, u Ivanu 18,37 obraćajući se Pilatu, Isus kaže da oni koji pripadaju istini, ‘slušaju’ njegov glas.

3. Kristologija kao okidač (pokretač) za učenje

Nakon što smo ukratko razmotrili pojmove koji eksplicitno i implicitno spadaju u domenu učenja, iduća stvar jest istražiti zašto netko postaje Isusov učenik. Što je to što neku osobu potakne ili motivira da postane Isusovim učenikom. Dakle, ključno je pitanje „Zašto?” Odgovor koji se nudi u ovome članku glasi: kristologija. Ako prihvatimo riječi W. Halla Harrisa (1994, 162) „Ivanova teologija u suštini je kristologija. Osoba Isusa Krista u središtu je svega što je Ivan napisao”, onda je jasno da kristologija prožima cijelo evanđelje. Ako u sinoptičkim evanđeljima postoji sumnja glede toga tko je Isus od strane onih koji ga slijede, u Proslovu Ivanova evanđelja, od samoga starta čitatelj je izložen otvorenoj i snažnoj kristologiji koja ne ostavlja ni malo sumnje glede toga tko je taj Isus o kojem Ivan piše.

Na tome tragu Howard Marshall (2014, 492–494) ističe kako ostala evanđelja započinju identificiranjem Isusa kao mesije – ljudske osobe odabrane od strane Boga za uspostavu Božjega kraljevstva na zemlji, koja će najaviti budući dolazak toga kraljevstva te pozvati ljude na pokajanje, vjeru i učenje. No, od početka, oni su svjesni da je ta figura više od samog čovjeka, on je Sin Božji, a promjena koja uključuje postajanje Isusovim učenikom opisana je kao postajanjem poput male djece. Nasuprot tome, Ivan započinje svoj spis identificirajući Isusa kao božansko biće iz druge dimenzije koja dolazi na ovaj svijet podijeliti svoj nebeski status i narav s ljudima. No kao i kod ostalih evanđelja, Ivan se također bavi tematikom prihvaćaju li Židovi Isusa kao mesiju ili ne te tematikom učenja. Dakle, sastojci su isti, samo je priča „spojena” na drugačiji način.

U dijelu koji slijedi, razmotrit ćemo mjesta gdje se javljaju eksplicitne kristološke titule i gdje je odgovor na Isusovu osobu pozitivan, tj. rezultira učenjem ili barem postoje naznake za to.

3.1. Prvi Isusovi učenici – 1. poglavlje

Iako nam je fokus ovdje kristologija Ivana 1,35 do 51, ne smijemo zaboraviti da tom dijelu prethodi svjedočanstvo Ivana Krstitelja (Iv 1,19-34) budući da će prvi Isusovi učenici doći iz redova njegovih učenika (Iv 1,35). Ivan svjedoči o sebi da on nije mesija, nije Ilija i nije (očekivani) prorok (Iv 1,20-21.25), već je glas jednog koji viče u pustinji (Iv 1,23). Nasuprot tome, kada govori o Isusu, onda ističe kako je Isus „Jaganjac Božji” (Iv 1,29), onaj na koga silazi Duh Sveti i zato može krstiti druge Duhom Svetim (Iv 1,33) te „Sin Božji” (Iv 1,34).

Sve to služi kao uvod u dio Ivana 1,35-51 kada „sutradan” Ivan stoji s dvojicom svojih učenika te ponovo izjavljuje da je Isus „Jaganjac Božji” što postiže da ta dva učenika ‘pođu’ (grč. *akolouthēō*) za Isusom. Bez obzira smatramo li reakciju te dvojice prvih učenika učenishtvom u nastajanju ili stvarnim učenishtvom, njihove reakcije otkrivaju duboku kristologiju (vidi tablicu ispod) koja ih onda nagoni da slijede Isusa i druge pozivaju da čine to isto.⁶ Prvi učenik koji je imenom spomenut jest Andrija, brat Šimuna Petra, koji prvo svome bratu navijesti i opiše Isusa kao ‘Mesiju’ (grč. *Messias*), tj. ‘Pomazanika’⁷ (grč. *Christos*) te ga ‘dovede’ (*agō*, usp. Iv 10,16) Isusu.

Nakon toga na scenu stupa drugi par učenika, Filip i Natanael. Za razliku od prvoga para koji su od učenika Ivana Krstitelja postali Isusovi učenici, Isus osobno poziva Filipa da ga slijedi. Iako nam se u tekstu ne otkriva motivacija zbog koje Filip počinje slijediti Isusa, u pozivu koji Filip upućuje Natanaelu otkrivamo duboku kristologiju koju Filip posjeduje. On poziva Natanaela da slijedi Isusa tako što mu kaže: „Našli smo onoga o kome je Mojsije pisao u Zakonu, i Proroci također!” (Iv 1,45a). Uz to, Filip ističe Isusovo zemaljsko porijeklo tako što spomene da se tu radi o Isusu Josipovu sinu iz Nazareta (Iv 1,45b). Odakle Filipu takvo poimanje Isusa nije nam rečeno, osim detalja da je Filip bio iz istoga grada (Betsaida) kao i Petar i Andrija (Iv 1,44). Očito je da su njih dvojica bili zaslužni, putem osobnog svjedočanstva, što je Filip imao takvo poimanje Isusa iz Nazareta. Dakle, Filip pristupa Natanaelu. Iako Natanael reagira skeptično,⁸ Filip mu upućuje poziv istim riječima (Iv 1,46) koje Isus koristi za svoje prve učenike (Iv 1,39).

6 O problematici toga koliko je kristologija učenika iz 1. poglavlja bila uistinu duboka, vidi kratki osvrt na tu temu u dijelu 3.6. U svakom slučaju, za razliku od sinoptika, prvi Isusovi učenici u Evanđelju po Ivanu odmah od itekako dobro početka prepoznaju Isusov identitet.

7 „Ivan prevodi naziv *Mesija* iz susretljivosti prema svojim nežidovskim čitateljima” (Guthrie 1994, 1028).

8 „Razlog zašto Natanaelu nije jasno kako to da Isus dolazi iz Nazareta vjerojatno leži u tome što se nije očekivalo da će Mesija biti povezan s tim mjestom. Natanaelovo pitanje obično se shvaća uz negativne konotacije iako su neki od crkvenih otaca ton njegova pitanja shvatili pozitivno – kao da nešto dobro može doći iz Nazareta (Westcott 1908:1:55). Po svoj prilici ono nije ni sasvim negativno ni sasvim pozitivno, već predstavlja iskreno pitanje potaknuto sumnjama. Natanael ima razloga sumnjati u Isusovo mesijanstvo, ali je otvoren za tu mogućnost, što vidimo iz njegovih kasnijih postupaka i priznanja. I Natanael i Isusovi protivnici kreću od preispitivanja Isusova identiteta na osnovi njegova podrijetla, ali za razliku od protivnika, Natanael na kraju priznaje

U dijelu koji slijedi (Iv 1,47-51) naglasak je na riječima koje Isus upućuje Natanaelu u kojima otkriva ponešto o Natanaelu, ali i o sebi budući da u Ivanu 1,51 Isus za sebe koristi titulu „Sin Čovječji” koja se ovdje u Ivanu javlja prvi put. Natanaelova reakcija na Isusove riječi jest duboko kristološka: u Ivanu 1,49 za Isusa kaže da je on „Sin Božji” i „kralj Izraelov”. Iako nam 1. poglavlje ne donosi informaciju je li Natanael nakon svega toga krenuo za Isusom, tek na kraju Evanđelja u 21,2 otkrivamo da je i Natanael na listi učenika.

„Jaganjac Božji”	Iv 1,35
„Mesija”, „Pomazanik”	Iv 1,41
„...onoga o kome je Mojsije pisao u Zakonu, i Proroci također”	Iv 1,45
„Sin Božji”, „kralj Izraelov”	Iv 1,49
„Sin Čovječji”	Iv 1,51

S obzirom da Ivan započinje svoje evanđelje visokom kristologijom koja nam od samoga početka otkriva Isusa kao čovjeka i Boga, i s obzirom da prvi učenici jasno prepoznaju Isusov identitet (barem na razini terminologije), postavlja se pitanje koliko je duboko to njihovo razumijevanje Isusa. Iako bi rasprava o tome bila poželjna, za potrebe ovoga članka dovoljno je istaknuti sljedeći navod:

Ivan 1,35-51 opisuje početak Isusove aktivne službe kao i početak putovanja učenika s Isusom. Ovaj dio pripovijesti otkriva kako su se učenici prvi put susreli s Isusom i počeli ga slijediti. Taj je odlomak stoga važan za razumijevanje učenništva u Ivanovu sustavu razmišljanja. Kao što ćemo vidjeti čitajući pripovijest, on ne samo da opisuje značajne aspekte učenništva (slijediti, ostati ili prebivati, svjedočiti, vjerovati itd.), već dublje pojašnjava kristološki karakter učenništva kako ga Ivan vidi. Prisutnost mnogih kristoloških titula koje Ivan navodi kao motivaciju učenika da dođu i slijede Isusa, pokazuje dubok odnos između kristologije i učenništva u Četvrtom evanđelju (Hera 2013, 3).

3.2. Nikodem – 3. poglavlje

Istaknuli smo kako Nikodemov ‘dolazak’ Isusu nije dolazak u smislu otvorenog učenništva, ali Ivan ovdje pokazuje kako je u središtu Nikodemova zanimanja osoba Isusa Krista. Njegova izjava: „Rabbi, znamo da si od Boga došao kao učitelj jer nitko ne može činiti znamenja (*sēmeion*) kakva ti činiš ako Bog nije s njime” (Iv 3,2), pokazuje da znamenja koja Isus čini tjeraju ga da postavi pitanje: „Tko si ti?”, tj. traži pojašnjenje Isusova odnosa prema Bogu. Iako u prvome dijelu 3. poglavlja Isus govori Nikodemu o temi novog rođenja, od Ivana 3,9 vidimo da se tema razgovora usmjerava na Isusovu osobu. Isus sebe otkriva kao „Sina Čovječjeg”

Isusa i prima obećanje da će dobiti još veće otkrivenje. Razlog te razlike nalazi se u činjenici da je Natanael *pravi Izraelac, u kojem nema ništa lažno* (1,47)” (Whitacre 1999, 73).

(Iv 3,13.14), „Jedinorođenog Sina” (Iv 3,16) te „jedinorođenog Sina Božjega” (Iv 3,18). Sve ta kristologija služi Isusu da Nikodemu ponudi odgovor na njegovo početno pitanje o „činjenju znamenja” (Iv 3,2). Tijek argumenta glasi:

A. Tko si ti? (Iv 3,1.2)

B. Moraš se nanovo roditi (Iv 3,3-10)

C. Novorođenje je povezano s Isusom koji je Sin (Iv 3,11-18)

B. Onaj tko dođe Isusu dolazi na svjetlo i čini djela (*ergon*) u Bogu (Iv 3,19-21)

A. B pokazuje i daje odgovor na A.

Drugim riječima, Isus odgovara na Nikodemov upit tako što novorođenje, spase-nje i dolazak iz tame na svjetlo povezuje sa sobom. I kao što to ističe Edward W. Watson (2021, 30): „Iako Nikodem u ovom trenutku još ne prihvaća Isusa... to također otkriva Nikodemu želju da izađe na svjetlo i sazna više o tome tko je Isus i kakvu poruku donosi.”

Budući da se Nikodem u Ivanovu evanđelju pojavljuje još dva puta (Iv 7,50 i 19,39), postavlja se pitanje je li u konačnici Nikodem postao Isusov učenik. Prema riječima Davida Becka (1997, 63): „Želi li čitatelj karakterizirati Nikodema u Četvrtom evanđelju, prvenstveno se mora zapitati kako ga ocijeniti. Predstavlja li on negativan primjer Židova koji ne vjeruju ili se njegovo razumijevanje i prihvaćanje Isusa razvija do točke kada ga u 19. poglavlju vidimo kao valjan model učenja? Čitatelji su podijeljeni po ovom pitanju.” Bez obzira kakav je naš stav o tome, valjda istaknuti da je okidač za Nikodemovo pristupanje Isusu kristologija.

3.3. Samarijanci – 4. poglavlje

Sljedeće poglavlje donosi novi lik u Ivanovu evanđelju koji otkriva Isusov identitet i ovoga puta radi se o ženi iz Samarije s kojom Isus ima poduži razgovor. Bauckham (2007, EPUB Location 108/388) primjećuje kako nerazumijevanje Isusovih slušatelja u Ivanovu evanđelju često služi kao prilika da Isus pojasni sliku koju koristi ili razvije njezino značenje. Kao posljedica tih pojašnjenja, neki Isusovi slušatelji razumiju što Isus govori, a neki ne. U slučaju Samaritanke, slika koja se koristi jest voda, no tijekom razgovora primjetan je napredak u ženinom razumijevanju Isusa. Prije svega, žena prepoznaje Isusa kao *Židova* (Iv 4,8). Nakon zbunjujućeg razgovora oko vode, žena se pita nije li Isus veći od njihova oca Jakova koji im je dao zdenac (Iv 4,12). To pitanje u tom trenutku očito podrazumijeva negativan odgovor. Nakon razgovora o ženinim muževima, ženino poimanje Isusa sada podrazumijeva da je Isus *prorok* (Iv 4,19). Nakon razgovora o štovanju, žena spominje da Mesija treba doći, na što joj Isus odgovara da je on Mesija koristeći izraz „ja sam”, što ovdje znači „ja sam Mesija”. Bauckham (2007,

EPUB Location 226/388) primjećuje sljedeće: „... Isus koji Samarijanki kaže: ‘To sam ja koji govorim s tobom’ (Iv 4,26) već je na neki način ustvrdio da je više od pukoga ljudskog Mesije tako što joj je ponudio živu vodu što struji u život vječni (4,14)”. Isusovo mesijanstvo glavni je sadržaj ženina svjedočenja ljudima u njezinu gradu te ona sada koristi izraz „dođite i vidite” (1,39.46) koji služi kao poziv na otkrivanje Isusova identiteta (Iv 4,28-30). Posljednji korak u otkrivanju Isusova identiteta nalazimo u Ivanu 4,42 gdje dio njezinih sugrađana povjeruje zbog njezina svjedočanstva, ali još više njih zbog Isusovih riječi. Zaključak jest taj da Samaritanci prepoznaju Isusa kao *Spasitelja svijeta* – titula koja se u Ivanovu evanđelju javlja samo ovdje.

3.4. Mnoštvo i Isusovi učenici – Ivan 6. poglavlje

U 6. poglavlju imamo zanimljivu dinamiku između „mnoštva” (Iv 6,2.5.22.24) koje slijedi Isusa, Isusovih učenika koji prestaju „hodati” za Isusom (Iv 6,61-66) te učenika koji to nastavljaju činiti (Iv 6,67-71). Ivan nam na početku poglavlja otkriva razlog zbog kojeg mnoštvo slijedi Isusa: „...jer su gledali čudesa (*sēmeion*) koja je činio na bolesnicima” (Iv 6,1). Iako slijede Isusa, ne možemo govoriti o tome mnoštvu kao učenicima te u tom trenutku ne znamo što točno misle o Isusu. U Ivanu 6,14 dobivamo prvi uvid: zbog čuda/znaka koji je Isus učinio, mnoštvo smatra da je Isus očekivani „prorok” koji treba doći na svijet. To mnoštvo pokazuje veliko nerazumijevanje glede toga tko je Isus jer ga kao proroka žele „zakraljiti”. Iako smo u slučaju Samaritanke imali progresiju od Isusa kao „proroka” do Isusa kao „mesije”, a ovdje od „proroka” do „kralja” te iako značenje pojma „mesija” u ovom slučaju ima značenje „kralja”, ovdje ta interakcija između Isusa i mnoštva proizvodi drugačiji završetak. Nakon što mnoštvo ‘traži’ (*zēteō*) Isusa i napokon ga nađe, Isus im otkriva da ga traže iz krivih razloga: „ne tražite me jer ste vidjeli znakove [usp. Iv 6,2] nego jer ste jeli one kruhove i nasitili se” (Iv 6,26). Od ovog mjesta nadalje hrana je ta slika ili simbol na temelju kojeg se vodi dijalog između Isusa i mnoštva:

- Isus odmah u središte razgovora stavlja sebe budući da im napominje kako trebaju raditi za hranu koju će im dati Sin Čovječji (Iv 6,27-29).
- Mnoštvo još uvijek ne shvaća da Isus govori o sebi jer od Isusa traže znak da vide i povjeruju (Iv 6,31-32).⁹
- Mnoštvo i dalje želi taj kruh o kojem Isus govori (Iv 6,33-34), no tada Isus jasno otkriva da on govori o sebi (Iv 6,35-40).
- Mnoštvo tada počinje mrmljati ističući kako Isus ne može biti kruh s neba jer je on Josipov sin te znaju njegovu majku (Iv 6,41-42).

9 Zanimljiva paralela s Tomom: „Dok ne vidim, neću vjerovati.”

- Isus jasno ističe da je odaziv na njega podrazumijeva učenje (Iv 6,45) što je istovjetno s vjerovanjem (Iv 6,47) što je pak istovjetno s blagovanjem njega kao kruha (Iv 6,50-51).

Ova Isusova posljednja izjava izaziva dvostruku reakciju: s jedne strane nastaje prepirka među Židovima glede Isusova govora o tijelu kojeg moraju jesti (Iv 6,52), a s druge strane, mnogi od njegovih učenika prestaju slijediti Isusa (Iv 6,61-66). Zadnja grupa u ovom poglavlju jesu Isusovi učenici koji nastavljaju slijediti Isusa, a odgovor koji Šimun Petar daje u ime Dvanaestorice otkriva duboku poveznicu između učenja i kristologije: Isus ima riječi vječnoga života budući da je on Svetac Božji. Budući da je Isus taj, oni nemaju kome drugome otići.

3.5. Slijepac od rođenja – Ivan 9. poglavlje

Slijepac od rođenja još je jedna osoba koja progresivno otkriva tko je Isus, nalazimo spomen jedne od kristoloških titula, uz napomenu da kao i u slučaju Nikodema, postoji pozitivan stav prema Isusu, no ne možemo sa sigurnošću reći je li ta osoba postala Isusov učenik. Ako je u slučaju Nikodema slika ili simbol bilo novo rođenje te svjetlo i tama, kod Samaritanke živa voda, u 6. poglavlju Isusovo tijelo kao hrana, ovdje imamo simbol sljepoće i vida. Ovaj slijepac ne slijedi Isusa niti, poput Nikodema, pokazuje neki interes za Isusom. Dakle, govorimo o potpunoj pasivnosti s njegove strane jer je Isus taj koji prvi prilazi njemu. Njegovo putovanje u otkrivanju Isusova identiteta započinje s time da je Isus „čovjek koji se zove Isus” (Iv 9,11). Potom, u daljnjem razgovoru s farizejima koji smatraju da Isus nije od Boga, čovjek ustvrđuje da je Isus „prorok” (Iv 9,33) – što je priznanje koje smo čuli od Samaritanke i mnoštva koje ga je htjelo zakraljiti. Nakon što su ga farizeji ponovo pozvali na ispitivanje pod pretpostavkom da je Isus „grešnik” (što je njihov stav od početka ovog poglavlja – usp. Iv 9,16), čovjek sada ustvrđuje da je Isus „od Boga” (Iv 9,33), da bi u konačnici, nakon što ga Isus susretne, otkrio Isusa kao „Sina Čovječjega” – titula koju Isus koristi u razgovoru s Nikodemom te mnoštvom iz 6. poglavlja.

Znakovito je da između prepoznavanja Isusa kao „proroka” te toga da je Isus „od Boga” smješten je govor o učenstvu na način da farizeji sebe vide i smatraju Mojsijevim učenicima, a ovog čovjeka pogrdno nazivaju Isusovim učenikom. Iako, kao što je prethodno spomenuto, ne možemo znati je li ovaj slijepac postao Isusov učenik (no pokazuje određene karakteristike Isusovih učenika – svjedočenje), cijeli ovaj narativ otkriva da je ključ učenja spoznaja Isusove osobe.

3.6. Toma – Ivan 20. poglavlje

Kao posljednji primjer možemo navesti apostola Tomu. Toma je poseban slučaj jer za razliku od prethodno navedenih ljudi, on je već do ovog trenutka Isusov

učenik (usp. Iv 11,16; 14,5). Nemamo zapis kako i zašto Toma postaje Isusov učenik, no razgovor između njega i Isusa je znakovit jer je u središtu opet kristologija. Ovoga puta kristologija ne stvara učenje, nego ga revitalizira.

Iako Ivan u Proslavu jasno otkriva da je Isus božanski *logos* te iako se ideja Isusova božanstva provlači kroz cijelo Ivanovo evanđelje na razne načine (primjerice, 8. pogl.), ono što je od početka jasno čitateljima Ivanova evanđelja, likovi unutar njega postupno otkrivaju. S obzirom da Ivan započinje svoje evanđelje visokom kristologijom koja nam od samoga početka otkriva Isusa kao čovjeka i Boga, i s obzirom da prvi učenici jasno prepoznaju Isusov identitet, postavlja se pitanje koliko je duboko to njihovo razumijevanje Isusa? Prema Schreineru (2008, 241) kada je Natanael rekao da je Isus „Sin Božji” i „kralj Izraelov”, on nije smatrao da te titule Isusa opisuju kao božansku osobu. Već, izraz „Sin Božji” zapravo je drugi način za reći da je Isus Mesija. Slično tomu kada Marta u Ivanu 11,27 kaže da je Isus „Krist” i „Sin Božji”, vjerojatno je i ona te pojmove koristila kao sinonime bez da je nužno smatrala Isusa božanskom osobom. Schreiner nadalje još navodi i primjer Pilata koji je na suđenju obaviješten da je Isus za sebe tvrdio da je Sin Božji, što bi moglo značiti da je Pilat tu Isusovu izjavu shvatio kao da se odnosi na Isusovo božanstvo. Schreiner zaključuje kako, ako uzmemo Ivanovu teologiju u cjelini, ispada da ljudi koji su Isusa nazivali tom titulom nisu ni bili svjesni dubine te titule, tj. da ona uistinu govori o Isusovu božanstvu.¹⁰

No kada dođemo do kraja Evanđelja i svrhe pisanja koja je naznačena u Ivanu 20,31, izrazi „Krist” i „Sin Božji” nisu više istoznačnice jer se pojam Krist odnosi na Isusa kao Mesiju, a „Sin Božji” označava Isusov poseban statut – njegovo božanstvo (Schreiner 2008, 241). Tomina izjava također ima značaj i početak Ivanova evanđelja budući da tvori svojevrsnu kristološku inkluziju:

Prema Ivanovu evanđelju, nema sumnje da je Isus Bog. Vrhunac toga Evanđelja nalazimo u Tominoj izjavi Isusu: „Gospodin moj i Bog moj” (Iv 20,28). Učenici otkrivaju tko Isus uistinu jest nakon njegova uskrsnuća. Usklik o Isusovu božanstvu tvori inkluziju s Ivanom 1,1, čime se uokviruje cijelo Evanđelje. Isto sredstvo uokvirivanja postoji u samom prologu. Najbolje tekstualno čitanje

10 Nešto slično ističe i Whitacre (1999, 74–75): „Spomen Mojsija i proroka (r. 45) sugerira da su titule koje Natanael koristi za Isusa mesijanske naravi. Jedna od popularnih pretpostavki vezanih uz Mesiju bila je ta da će biti kralj iz Davidove loze (primjerice 2 Sam 7,12–16; Ps 17,21; usp. Rengstorf 1976:335–37; Michel 1978:648–51). Naslov Sin Božji može se razumjeti na taj način, kao kada se u Starome zavjetu kralja nazivalo sinom Božjim (npr., Ps 2,6–7; usp. Michel 1978:636–37). Dakle, nazivajući Isusa Sinom Božjim i kraljem Izraela (Iv 1,49), Natanael je pravi Izraelac koji priznaje svoga kralja. Ovo je ispravno gledište, što vidimo u Isusovoj potvrdi Natanaela kao vjernika (1,50), ali ipak nedovoljno opisuje duboke istine izražene u ovim titulama. Isus je zaista kralj, ali njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta (Iv 18,36). On je uistinu Sin Božji, ali na način koji je neizmjerljivo bogatiji od onoga što su očekivali Mojsije i proroci. Svaki od Isusovih naslova potvrđenih u ovome poglavlju istinit je, tako da su učenici vidjeli tračak Isusova identiteta. Međutim, bit će potrebno mnogo pročišćavanja pogrešaka i daljnega prosvjetljenja prije nego što zbilja shvate što govore.”

Ivana 1,18 naviješta da je Isus „jedini Bog” (monogenēs theos) (Schreiner 2008, 259).

Nešto slično zaključuje i Melvyn R. Hillmer (1996, 93) kada kaže da je rječnik koji se koristi za opisivanje učenja – pojmovi koji opisuju odnos, ali i djelovanje/akciju – izuzetno šarolik, ali da se svi ti pojmovi mogu sažeti u toj Tominoj izjavi o uskrsnom Isusu: „Gospod moj i Bog moj.” Prema njemu: „Ovo je potvrda vjere svih koji vjeruju u Krista, jer Toma govori za cijelu skupinu učenika toga dana i sve Isusove sljedbenike u kasnijoj povijesti crkve.”

4. Ivanova kristologija kao smjernica za navještaj evanđelja i učenje

4.1. Poruka evanđelja: kristologija ili soteriologija?

Dosadašnja analiza Ivanova evanđelja pokazala je barem dvije stvari:

1. Glavna svrha Isusove interakcije s ljudima jest prepoznavanje njegova identiteta¹¹
2. Oni koji prepoznaju tko je Isus (djelomično ili u cijelosti) i pozitivno odgovore na njega, postaju njegovi učenici.

Marianus Pale Hera (2013, 48) lijepo sažima ove dvije točke:

...Ivan ne dokazuje da je Isus Bog samo kako bi govorio o njegovu božanstvu. Umjesto toga, on naglašava Isusov božanski identitet u odnosu na odaziv ljudi na njegov dolazak. Prisutnost božanskoga Logosa u svijetu prirodno izaziva odaziv, odbacivanje i prihvaćanje. U prologu pripovjedač uvodi čitatelje u pripovijest pozivajući se na njihovo iskustvo Riječi kako bi ih pripremio da se vjerom odazovu utjelovljenoj Riječi, kako bi mogli imati vječni život (20,31). Ako se svjedočanstvo Evanđelja o Isusovu božanskom identitetu zove kristologija, a poruka vezana uz prihvaćanje Isusa vjerom učenje, onda je kretanje od kristologije do učenja očigledno i može se pronaći u Ivanovu uvodnom odlomku.

Značaj ove teme povezan je s drugom važnom temom – porukom evanđelja te sljedećim pitanjem: što je primarni sadržaj poruke evanđelja – kristologija ili soteriologija? Ova tema, od iznimne je važnosti za kršćanstvo jer direktno utječe na koncept učenja na sljedeći način: osnovna postavka marketinga jest ta da ljudi kupuju proizvod ako misle da će im on poboljšati kvalitetu života. Dakle, osnova marketinga jest *interes*. Problem nastaje ako poruka evanđelja poprimi oblike

11 Fernando F. Segovia (1985, 91) ističe kako se u Ivanovu evanđelju prikazuje sustavno i kroz cijelo evanđelje razlika između „Isusovih učenika” i „Židova” na način da je temeljna točka prijepora „valjanost tvrdnji o Isusovu odnosu s Ocem”.

marketinga, što je lako moguće ako u *središte* poruke evanđelja stavimo čovjeka, njegovo duhovno stanje i potrebu oprostjenja grijeha/spasenja. Ako bismo se konkretno osvrnuli na evanđeosko kršćanstvo, činjenica jest da u zapadnom kršćanstvu ne postoji *jedna* poruka evanđelja već više njih. Na tome tragu, Dallas Willard (n.d.) primjećuje sljedeće:

U razdoblju poslije Drugoga svjetskog rata evanđeoski pokret najviše se vezao uz evangelizaciju. Sve što su mnogi građani Sjeverne Amerike znali o evanđeoskim kršćanima bilo je to da vole evangelizirati. Tako je zaista bilo. Ustrajno su nastojali naviještati evanđelje „spasenja” i osvajati obraćenike za Krista... Ova je vizija bila čvrsto vezana uz inačicu evanđelja i spasenja koje je dominiralo evanđeoskim kršćanstvom toga vremena. Bilo je to vrlo definirano evanđelje oprostjenja grijeha i sigurnosti odlaska u nebo poslije smrti nakon priznavanja vjere u Isusa Krista ili, minimalno, ispovijedanja vjere u to da je pretrpio kaznu za naše grijeha na križu. Ako ste vjerovali u njegovu smrt kao zamjenu za svoju, bili ste kršćanin iako nikada niste postali učenikom.

Slično tome, u knjizi *The Great Omission*, Willard (2009, 62) ističe dvije povezane stvari: „Ako smo dosad išta morali naučiti, to je da *evanđelje opravdanja (odnosno samo opravdanja) ne proizvodi učenike*” te da „*ne možemo imati evanđelje koje se samo bavi grijehom*” (2009, 64). Willard ovime ukazuje na jedno od tih evanđelja koje je usmjereno na čovjekov grijeh te njegovo opravdanje.

No situacija je daleko složenija jer na „tržištu” postoje i druga evanđelja koja svaka na svoj način stavljaju čovjeka i njegove potrebe u središte. Pa tako Dennis Allen i Raymond Brown (2023, 42–44), slijedeći taksonomiju Billa Hulla, donose sljedeće inačice poruke evanđelja:

1. **Evanđelje “samo oprost”** smatra da je spasenje konačni ishod za vjernika te da je sve ostalo sekundarno, pogoduje radikalnom individualizmu američkoga kršćanina te uspostavlja transakcijsko razmišljanje po načelu „učini ovo da bi dobio ono”.
3. **„Lijevo” i „desno” evanđelje** „opisuju društvena stajališta po pitanju mnogih kulturoloških pitanja, s tim da ljevica obično ima liberalne poglede na ekonomske, moralne i političke teme dok desnica tipično prijanja uz konzervativno ili povijesno tradicionalno gledište”.
4. **Evanđelje prosperiteta** koje u središte stavlja sustav razmjene dobra s Bogom i prava koje vjernici imaju u Kristu (zdravlje, blagoslovi, bogatstvo itd.).
5. **Potrošačko evanđelje** koje je usmjereno na to kako Bog i/ili crkvena zajednica može ispuniti moje potrebe i donijeti najveće uživanje i zadovoljstvo.

Što je zajedničko onome što govore Willard, Allen i Brown? Zajedničko im je to što sva ova evanđelja, svako na svoj način, stavljaju čovjeka u središte. Da, ljudi

možda povjeruju u Krista. Da, ljudi možda krenu u crkvu i počinju dolaziti na bogoslužja i ostale crkvene aktivnosti. Da, ljudi se možda krste i promijene neke svoje navike te smatraju sebe kršćanima, vjernicima i Isusovim štovateljima, ali po koju cijenu? Pa po cijenu toga da sve ove inačice evanđelja ili deformiraju učeništvo ili ga onemogućuju. Jer ako se na spasenje gleda na *transakciju* između nas i Boga, iza koje primarno stoji neki čovjekov samointeres, takva početna točka u odnosu s Bogom utječe i definira njezin daljnji hod s Bogom.

U raspravi što je evanđelje, Scot McKnight (Wax 2010) ističe kako u evanđeoskom kršćanstvu postoji dilema glede toga kako integrirati Isusov naglasak na kraljevstvo Božje te Pavlov naglasak na poruku opravdanja vjerom. Shodno tome, neki kao središte poruke evanđelja vide govor o kraljevstvu Božjem, a drugi poruku o opravdanju vjerom. No postoji problem:

Čim se spomene hermeneutika kraljevstva, ili ćete napustiti Pavlovu hermeneutiku ili ćete sintetizirati ili, a mislim da je ovo najčešće, kolonizirati Isusovu hermeneutiku kraljevstva hermeneutikom opravdanja. Drugim riječima, tjeramo Isusa da govori kao Pavao. Ili koloniziramo Pavla Isusovom hermeneutikom i učinimo da govori kao Isus.

Evanđeoski kršćani boje se da ćemo koloniziranjem Pavla Isusovom hermeneutikom kraljevstva izgubiti Pavlovu soteriologiju. Mnogo je slučajeva kada se upravo to dogodilo. No, mislim da mnogi čine istu grešku kada koloniziraju Isusa Pavlom.

U svome članku predlažem da su oba ova pristupa neadekvatna za pronalaženje osnovnog kontinuiteta između Isusa i Pavla. Kraljevstvo ne vodi do opravdanja i opravdanje ne vodi do kraljevstva. Jedinstvo se može naći putem kristologije, a ne putem kraljevstva ili opravdanja.

McKnight (2010) ovako definira poruku evanđelja: „Evanđelje se prvenstveno i iznad svega tiče Isusa. Ili, rečeno teološkim rječnikom, tiče se kristologije. Iza ili ispod teme o Kraljevstvu i o opravdanju jest evanđelje, a evanđelje je *priča o spasenju po Isusu koja upotpunjava priču o Izraelu*. ‘Evanđelje’ podrazumijeva iznošenje priče o Isusu kao Mesiji, kao Gospodinu, kao Sinu Božjemu, kao Spasitelju.” Ako je McKnight u pravu, to znači da bismo prvo trebali naviještati kristologiju kako bismo mogli načiniti put prema soteriologiji (Budiselić 2013, 19).

4.2. Ključan grijeh u Ivanovu evanđelju: grijeh nevjere

Ako se ponovo vratimo na Ivanovo evanđelje i razmotrimo one dijelove u kojima direktno ili indirektno opažamo poziv na učenje, primjetno je da se govor o grijehu (soteriologiji) nalazi u drugome planu. Kada Isus poziva na učenje, u fokusu je otkrivanje njegove osobe, a ne priznanje nečije *osobne grešnosti* (požuda, laž, krađa itd.) ili poziv na pokajanje/obraćenje. No kada govorimo o grijehu, u Ivanovu evanđelju nailazimo na „grijeh svih grijehova” koji se proteže od Proslava

pa do samoga kraja Evanđelja i koji je u biti kristološke naravi: to je grijeh nevjere u Isusovu osobu, tj. odbijanje prihvaćanja onoga što Isus kaže da on jest. U skladu s time, paralelizam koji nalazimo u Proslavu između onih koji su „primili” i „povjerovali” u Isusa (Iv 1,12) te onih koji ga „nisu primili” (Iv 1,11), proteže se kroz cijelo Ivanovo evanđelje. Ivanovo evanđelje prepuno je primjera onih koji su povjerovali i onih koji nisu povjerovali, no ovdje ćemo se usmjeriti samo na dijelove koje smo prethodno spomenuli u kontekstu pozitivnog odgovora na Isusovu osobu kroz učenje:

1. Pozivu prvih učenika (Iv 1,35-42) prethodi izjava Ivana Krstitelja o tome da je Isus „Jaganjac Božji koji uzima grijeh svijeta” (Iv 1,29), no prilikom poziva Filipa i Natanaela prevladava kristologija bez spomena grijeha ili potrebe pokajanja. Natanael je onaj koji je povjerovao u Isusa (Iv 1,50) zato što mu je Isus rekao da ga je vidio pod smokvom.
2. U slučaju Nikodema Isus ističe potrebu novog rođenja. No kao što je prethodno istaknuto, sav taj govor o novorođenju, spasenju i prelasku iz tame na svjetlo, Isus povezuje sa sobom. Ono što je u fokusu nije Nikodemova grešnost, već tematika vjerovanja/nevjerovanja u Isusa: „Tko vjeruje u njega tomu se ne sudi; a tko ne vjeruje, već je osuđen, jer nije vjerovao u jedinorođenoga Sina Božjega” (Iv 3,18).
3. Što se tiče Samaritanke, da Isus se dotiče njezine grešnosti, ali kao što Beck (1997, 73) primjećuje, „[p]itanje ženine grešnosti privuklo je mnogo više pažnje kod nekih čitatelja nego što nam sama pripovijest nalaže. Nigdje u ovoj sceni nema tekstualnih dokaza pokajanja i ne vidi se da je Isus to od nje tražio”. U središtu te priče, fokus nije na ženinoj grešnosti, već na činjenici da su neki Samaritanci povjerovali zbog ženina svjedočanstva (Iv 4,39), a neki zbog Isusove riječi (Iv 4,41-42).
4. Problem mnoštva s kojim Isus u 6. poglavlju vodi dijalog također je nevjera (Iv 6,36.64; usp. 6,29.30.35.47).
5. Iako priča o slijepcu od rođenja počinje pitanjem: „Rabbi, tko je sagriješio, on ili njegovi roditelji, da se slijep rodio?”, Isus se, čini se, uopće ne bavi tim pitanjem, već to smatra prilikom da se očituju djela Božja. Krajnji ishod tog čuda jest taj da slijepac povjeruje u Isusa (9,35-38).
6. I kao posljednji primjer imamo Tomu čija izjava „Gospodin moj i Bog moj” (Iv 20,28) te Isusov poziv da Toma „ne bude više nevjernik već vjernik” (Iv 20,27) lijepo zaokružuju priču Ivanova evanđelja kao kristološki poziv na vjeru.

Zaključak

Evanđelje po Ivanu posebno je i u svojoj formi i u svojem sadržaju. No ta posebnost također se proteže i na neusporediv naglasak na kristologiju te značajno umanjenim govorom o osobnoj grešnosti te pozivom na pokajanje/obraćenje u odnosu na ostala sinoptička evanđelja. To ne znači da se to ne podrazumijeva, ali to nije u prvome planu. Ono što je stavljeno u središte jest Isusova osoba i reakcije ljudi na njega, a u ovome članku nastojali smo pokazati važnost kristologije za učenje.

Važnost ove tematike očituje se na nekoliko načina. Prvo, Ivanovo evanđelje zorno pokazuje da je središte poruke evanđelja kristologija, a ne čovjek, njegovo palo stanje i potreba za spasenjem. Drugo, Ivanovo evanđelje zorno pokazuje da je kristologija okidač za učenje. Shodno tome, ako u crkvama ne postoji interes vjernika/kršćana za učenstvom, možda razlog leži u tome što su se vjernici obratili na poruku evanđelja u čijem je središtu bila soteriologija. U tom slučaju potrebno je iznova razmotriti sadržaj poruke koji se naviješta te u središte evanđelja staviti govor o kristologiji. Treće, ako kršćani nisu oduševljeni osobom i djelom Isusa Krista, ništa ih drugo neće trajno motivirati na predanje, revnost, posvećenje i požrtvovno služenje. Ivanovo evanđelje poziva nas da otkrijemo svu dubinu i ljepotu Isusove osobe te nasljeđujući pozitivne primjere u Ivanovu evanđelju, budemo Isusovi učenici.

Popis literature

- Allen, Dennis i Raymond Brown. 2023. Različite vrste evanđelja proizvode različite vrste učenja. *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 17/1: 39–53.
- Bauckham, Richard. 2007. *The Testimony of the Beloved Disciple: Narrative, History, and Theology in the Gospel of John*. Grand Rapids: Baker Academic.
- Beck, David R. 1997. *The Discipleship Paradigm: Readers and Anonymous Characters in the Fourth Gospel*. Brill: Leiden, New York & Köln.
- Budiselić, Ervin. 2013. Pravilno razumijevanje evanđelja kao ključ za zdravu evangelizaciju, život i službu Crkve. *Kairos: Evanđeoski teološki časopis* 7/1: 9–32.
- Guthrie, Donald. 1994. John. U: D. A. Carson et al., ur. *New Bible Commentary: 21st Century Edition*, 4. izdanje, 1021–1065. Downers Grove & Leicester: Inter-Varsity Press.
- Harris, W. Hall. 1994. A Theology of John's Writings. U: Roy B. Zuck, ur. *A Biblical Theology of the New Testament*, 167–242. Chicago: Moody Bible Institute.

- Hera, Marianus Pale. 2013. *Christology and Discipleship in John 17* Tübingen: Mohr Siebeck.
- Hillmer, Melvyn R. 1996. They Believe in Him: Discipleship in the Johannine Tradition. U: Richard N. Longenecker, ur. *Patterns of Discipleship in the New Testament*, 77–97. Grand Rapids: Eerdmans.
- Kruse, Colin G. 2003. *John: An Introduction and Commentary*, vol. 4, Tyndale New Testament Commentaries. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Laurentiu, Roman Ioan. 2019. Discipleship in the Gospel of John based on the verb μένω. Doktorska disertacija. Budapest: Pázmány Péter Catholic University Faculty of Theology.
- Marshall, Howard. 2014. *New Testament Theology: Many Witnesses, One Gospel*. Downers Grove: IVP & Apollos: Leicester.
- McKnight, Scot. 2010. Jesus vs. Paul. *Christianity Today* (3. prosinca). <http://www.christianitytoday.com/ct/2010/december/9.25.html>.
- Schreiner, Thomas. 2008. *New Testament Theology. Magnifying God in Christ*. Grand Rapids: Baker Academic.
- Segovia Fernando F. 1985. “Peace I Leave with You; My Peace I Give to You”: Discipleship in the Fourth Gospel. U: Fernando F. Segovia, ur. *Discipleship in the New Testament*, 76–102. Philadelphia: Fortress.
- Watson, Edward W. & Martin M. Culy. 2021. *The Making of a Disciple: Character studies in the Gospel of John*. Eugene: Cascade Books.
- Wax, Trevin. 2010. Jesus vs. Paul: An Interview with Scot McKnight about the Gospel. *The Gospel Coalition* (14. prosinca). <https://www.thegospelcoalition.org/blogs/trevin-wax/jesus-vs-paul-an-interview-with-scot-mcknight-about-the-gospel/>.
- Whitacre, Rodney A. 1999. *John*. vol. 4 The IVP New Testament Commentary Series. Downers Grove: IVP Academic.
- Willard, Dallas. 2009. *The Great Omission: Reclaiming Jesus’s Essential Teachings on Discipleship*. NY: HarperCollins.
- Willard, Dallas. n.d. Discipleship. *Discipleship.org*. <https://discipleship.org/discipleship/discipleship-2/>.

Ervin Budiselić

Christology in John's Gospel as a Trigger for Discipleship

Abstract

This article discusses the relationship between Christology and discipleship. It argues that Christology is the driving force, or trigger, behind becoming a disciple of Jesus and can also be used to revitalize existing disciples. The first part of the article examines the use of the term *mathētēs*, asking the question, "Who is directly or indirectly called a disciple of Jesus?" The second part explores concepts related to discipleship, which provides a basis for the third part of the article, which delves into why someone becomes a disciple of Jesus, i.e., questions of motivation. Since the topic is extensive, this section will only focus on the parts of the Gospel that contain explicit Christological titles and where the response to Jesus is positive. Since, in the Gospel of John, Christology is the means of initiating discipleship, the fourth part analyzes whether the main message of the gospel is centered on Christology or soteriology and how different messages impact discipleship. The article concludes that the Gospel of John emphasizes Christology as the center of its message rather than focusing on man's fallen state and need for salvation. It also states that Christology triggers discipleship and plays a crucial role in motivating believers to commitment, zeal, sanctification, and sacrificial service within the Church today.